

Erik Dammann: Miljøtrusselen er blitt altomfattende; hvorfor snakker vi nesten bare om klimaet?

I løpet av de siste tiårene har den ustoppelige velstandsveksten i Norge og andre rike land skapt en så rask forringelse av klodens miljø at det er grunn til å tvile på om det vil være overlevelsesmuligheter igjen for våre barnebarn, uansett hvilke løsninger vi måtte finne på *klima*-utfordringen.

Det som best illustrerer dette er vel rapporten *Living Planet* om verdens miljøtilstand som Verdens Naturfond (WWF), offentliggjør hvert annet år. I forrige rapport fikk vi høre at menneskets stadig økende arealbruk; økende forurensning ved produksjon og forbruk; voksende overbeskatning av arter og nedbygging og overutnyttelse av jord og skog, i løpet av de siste 4-5 årtier *hadde utryddet 58% av alt dyreliv på planeten*. Altså mer enn halvparten av alle pattedyr, krypdyr, fisk og fugl!

Biologiprofessor Dag O. Hessen sa ved fremleggelsen: – Dette er *ikke* en dommedagsrapport; det er en nøktern rapport, basert på en mengde saklig informasjon...

Desto merkeligere er det at denne rapporten knapt har vært diskutert i det offentlige rom. Helt ubegripelig blir tausheten i lys av WWFs oppfølgingsrapport, hvor det fortelles at denne livsutryddelsen nå skjer så raskt at det allerede i 2020 bare vil være *en tredel* igjen av de dyrebestandene som fantes i 1970. Ser vi ikke hvor alvorlig dette er? Forstår vi ikke at den egentlige årsaken er de rike lands vekstkonkurranse som siden 1970 har nær tredoblet vår kjøpekraft, vårt forbruk og vår produksjon?

Selvfølgelig er også klimaendringene en side av dette. Men det sier seg selv at den ikke er vår tids eneste, egentlige miljøproblem, slik dagens miljødebatt tyder på. Hvis vi ser hele bildet av den miljøødeleggelsen vi nå står overfor, blir det også vanskelig å opprettholde iden om at utfordringen kan avverges ved hjelp av «grønn vekst»; med andre ord at vi skal kunne fortsette den veksten som har skapt problemet, hvis vi bare dreier den mot en mer miljøvennlig teknologi og energibruk,

Ideen om å løse miljøutfordringen gjennom grønn vekst blir imidlertid *åpenbart* umulig hvis vi utvider perspektivet og også tar for oss informasjonen om andre typer av miljøødeleggelse som har foregått parallelt med, men i stor grad har vært foretrengt av, klimadebatten:

Vi vet at halvparten av verdens livsviktige og klimabevarende *regnskoger* var rasert allerede for flere år siden. Samtidig vet vi nå at 30 til 50 prosent av planetens livgivende *dyrkingsjord* er nedbygget eller erodert og skylt på havet etter mange års overutnyttelse; selve hovedgrunnlaget for å kunne brødfø oss og våre etterkommere. Mens frodige sletter over hele jorda er uttørket eller overbeitet og omgjort til golde stepper og ørken. Varslet om halvering av pollinerende og andre insekter faller inn i dette bildet.

Men også den andre hovedkilden for ernæring og overlevelse, *verdeshavene*, er i ferd med å bli ødelagt som livsgrunnlag for dyr og mennesker etter vår voksende økonomiske virksomhet, ikke minst gjennom en voldsom økning i bruk av *plast*, trolig tidenes mest salg fremmende produkt. Som vi etter hvert er blitt kjent med, er kolossale mengder av plastsjøppel nærmest ubemerket blitt dumpet og malt opp til småbiter av havstrømmene. Når plasten blir finmalt nok ender den som mikroplast som tas opp av havets minste organismer som igjen spises av fisk og fugl, og går inn i næringskjedene. Mikroplasten har vist seg å kunne passere celleveggen og integreres i vevet hos sjølevende dyr. Denne utviklingen har allerede gått så langt at det i dag er vanskelig å finne havlevende dyr uten plast eller mikroplast i organismen. Utviklingen truer selve livet i havet, og burde tilsi en utskifting og utfasing av

plastproduksjonen, men kravet til vekst og konkurransevne overtrumfer alt, også livets bevarelse: Den fortsatte vekstpolitikken forutsetter således en *dobling* av plastproduksjonen i løpet av de nærmeste to-tre tiår.

Plastens svekkelse av livet i havet kommer i tillegg til den forurensningen av luft, jord og vann som skyldes industriens økende bruk av stadig nye, salgsfremmende *kjemiske stoffer* i produksjonen, stoffer som daglig spres over hele planeten til tross for alle forsøk på rensing.

Resultatet av denne utviklingen er at ren og uforurenset natur ikke lenger finnes. Selv avsidesboende eskimokvinner fikk allerede for flere tiår siden advarsler mot å amme sine barn fordi deres morsmelk var for sterkt radioaktivt og kjemisk forurenset. Og forskere finner nå at havørn som lever og hekker i vill natur langt utenfor sivilisasjonen har mer enn 50 naturfremmede, kjemiske stoffer i organismen; stoffer som har vist seg stadig å redusere deres formeringsevne. Men den art som er mest utsatt for forurensning er trolig mennesket selv; forbrukeren, det endelige mål for anvendelse av salgsfremmende stoffer i vekstsamfunnet. Studier, blant annet fra Verdens Helseorganisasjon, har vist at gjennomsnittsmennesket i dag har rundt 400 ulike naturfremmede kjemiske stoffer i kroppen.

Det er ikke lenger mulig å slippe unna. I dag finnes det ikke noe sted å flykte til; ingen uforurenset villmark eller uberørt øde øy, ingen uskadd natur i økologisk balanse,

Hvis vi for en gangs skyld er villige til å ta for oss helheten og sammenhengen i dette, kan vi ikke unngå å se at vår forringelse av naturen er blitt *altomfattende* og at naturens evne til å gi oss det vi trenger for å overleve svekkes stadig raskere - *selv om vi skulle klare å stanse våre drivhusgassutslipp i løpet av et par årtier. Klimadebatten om fossil energi og klimaforandring må med andre ord utvides til en langt bredere miljødebatt, om de samlede konsekvenser av at vi, verdens overklasse, opprettholder og stadig øker et forbruksnivå som for lengst har overskredet planetens tåleevne. (At også nye grupper kommer opp mot dette nivået gjør ikke vårt ansvar mindre.)*

Det vesentligste av den naturødeleggelsen vi nå registrerer har foregått i løpet av det siste halve århundre hvor Norge og andre rike land nær tredoblet sin økonomiske velstand. Dette er den klare årsak til den svekkelsen av vårt livsmiljø som skjedde i nettopp denne perioden.

Debatten om klimaløsninger er blitt en flukt fra virkeligheten

I dag diskuteres miljøutfordringen stort sett som om den bare dreier seg om energi og klimaforandring. Dermed er det også i ferd med å bli akseptert at verdens miljøproblemer stort sett vil være løst hvis vi i løpet av to-tre tiår kan få utviklet en såkalt *grønn vekst*, til sist uten bruk av fossil energi. Men sett i lys av den kolossale overbelastningen av naturen som den rike verden har skapt gjennom årtiers vekstpolitikk, kan ikke dette kalles annet enn en flukt fra virkeligheten:

Vårt forbruksnivå og vår bruk av naturressurser er allerede langt høyere enn det naturen er i stand til å gjenskape. Da finnes det ingen annen løsning enn å *redusere* vårt overforbruk til et bærekraftig (eller *sustainable* = opprettholdbart) nivå, uansett hvor vanskelig det måtte være

All vekst, all økning i menneskelig aktivitet betyr, i større eller mindre grad, en økt belastning på planetens naturgrunnlag. Når dette grunnlaget allerede er så belastet at det har vært under dramatisk nedgang gjennom mange tiår, er videre vekst, uansett farge, en oppskrift på selvutslettelse. Når så vår kapitalistiske konkurransøkonomi forutsetter vekst som noe uomgjengelig, finnes ingen annen konklusjon enn at vi må utvikle en ny økonomisk orden for vår og våre etterkommeres overlevelse. Og hvis denne økonomiske orden skal innebære det minste snev av medmenneskelighet og solidaritet, må den som en selvfølge også innebære en utjevning både nasjonalt og internasjonalt

Jeg har ikke tenkt å starte en debatt om hvordan en slik økonomisk orden kan se ut eller hvordan den kan gjennomføres. Poenget er at den er uomgjengelig *nødvendig*. Og at nødvendigheten omsider må bli satt på den offentlige agenda, slik at løsninger kan finnes gjennom forskning og demokratisk debatt.

Det betyr at den flukten fra virkeligheten vi har hengitt oss til må utfordres av fakta: Vi – verdens overforbrukere – må våge å se øynene at det er presset fra vår vekstpolitikk gjennom flere tiår som er *hovedårsak* til det kolossale tapet av biologisk liv, beiteland, jord, skog, tilgjengelig ferskvann, uforgiftet luft og hav, og levelige klimaforhold som vi nå begynner å få oversikt over. Og vi må tåle den selvfølgelige konklusjon at en økonomi som forherliger fri konkurranse om *mer til oss selv* er ubrukelig i årene fremover

En ny framtidsdrøm

Å vekke forståelse for en slik ny økonomi blir en uhyre vanskelig oppgave; å vende vår urgamle higen etter stadig mer materiell rikdom, til en *ny* visjon, om andre verdier; mer indre ro, mer lek og felleskap, mer tid for hverandre; om mer samarbeid og vilje til deling, om en enklere, situasjonstilpasset teknolog (*Small is beautiful*), om en fredeligere verden med mindre konflikt og kamp om ressursene. Og en ny trygghet for framtiden.

Innsatsen for en slik omlegging vil selvfølgelig bli møtt med påstander om manglende forståelse for menneskets medfødte egoisme og trang til å konkurrere om egen makt og rikdom. Men nettopp erkjennelsen av *nødvendighet* har fått mennesker til å godta vanskeligere omlegginger før, som da britene under trussel om tysk invasjon, uten protester på kort tid la om fra freds- til krigsproduksjon med *hardere* arbeid for *lavere* lønn og større mangler. Den trusselen *vi* står overfor er i realiteten langt alvorligere. Vanskeligheten i dag er å nå ut med tilstrekkelig informasjon om hva situasjonen krever – under motstand fra feige politikere som velger å lokke med vekst heller enn framtidens ansvar.

Forskernes advarsler

I 1992 sendte 1700 forskere, blant annet et flertall av alle daværende nobelprisvinnere, en *Advarsel til menneskeheten* – hvor de viste til at den pågående miljøødeleggelsen nærmet seg en situasjon hvor naturen ikke lenger ville kunne opprettholde livsforholdene på planeten. De hevdet at en omgående og grunnleggende endring i forvaltningen av livet på kloden var absolutt nødvendig.

Nå, 25 år senere, har 15.364 ledende forskere fra 184 land funnet det nødvendig å offentliggjøre en *ny* felleserklæring hvor de konstaterer at advarslene åpenbart har hatt liten virkning på verdens ledere: På de aller fleste områder har befolkningsvekst og en urettferdig velstandsøkning blant verdens rikeste fortsatt å øke presset på naturressursene. Med den følge at klodens tilstand, ressurstapet og utsiktene for menneskeheten nå er dramatisk mye dårligere. Blant deres råd for å få stanset ødeleggelsene er dette: *Dropp en verdensøkonomi som bare fokuserer på økonomisk vekst!*

Vi står ved det viktigste vendepunkt i menneskehetens historie. Erkjennelsen av det – ikke minst blant ungdom – vil i seg selv starte en prosess av holdningsendringer og nye normer som vil gjøre den nødvendige, systemendringen gradvis mer realistisk.

Norge kan ikke gjennomføre dette alene, men med vår miljøhistorie og vår oljerikdom har vi både grunner og muligheter til å starte, og samtidig trekke andre rike vekstnasjoner med i debatten om en felles redningsaksjon for vår truede planet. Men initiativet kommer neppe fra toppen. Det må komme fra engasjerte grupper og enkeltmennesker som krever at neste generasjons overlevelse skal gå foran en velstandsøkning vi ikke lenger har behov for. Så enkelt, og så vanskelig

